

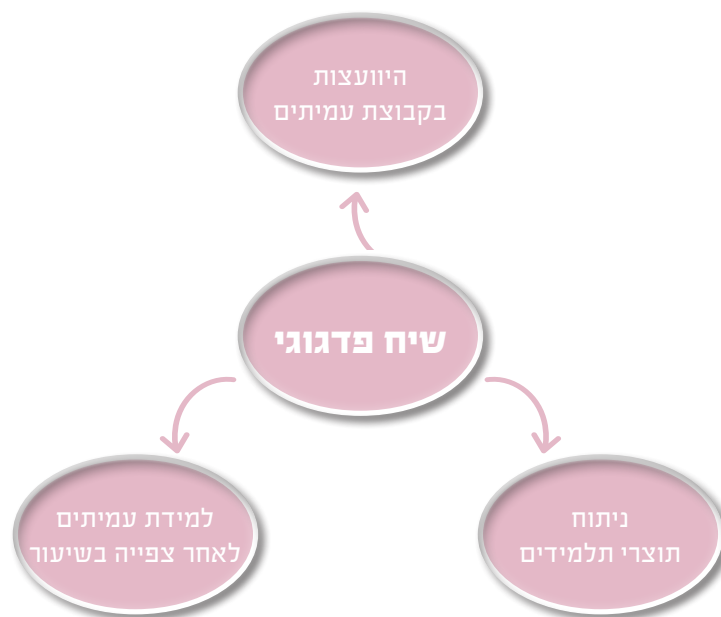
## כלי עזר להנחיית שיח פדגוגי

שיח פדגוגי הוא כלי ללמידה ולהתפתחות מקצועית של אנשי מקצוע בתחום ההוראה והלמידה. השיח מתנהל בקבוצות קטנות בעלות מכנה משותף רחב (מורים, צוות מורים מקצועי, מנהלים), והלמידה נעשית בדרך של שיתוף ובחינה של הפרקטיקה: האם היא השיגה את המטרה? האם המטרה הושגה ביעילות? בפרקטיקה הכוונה למשימות, למיומנויות שמפעילים ולדרכי התמודדות עם בעיות ועם אתגרים שמתעוררים.

חשוב להבחין בין שיח פדגוגי למשוב. בעוד שמשוב הוא בחינה של אופן התפקוד של בעל התפקיד, לעיתים על בסיס חופשי ולעיתים על בסיס מחוון מדויק, בשיח פדגוגי איננו שואלים אם בעל התפקיד פעל נכון או הפעיל נכון את הכלים, אלא אם הנחות היסוד, הכלים והטכניקות שאנו מפעילים בכיתה אכן מקדמים את המטרות שהצבנו לעצמנו.

על מנת לערוך שיח פדגוגי איכותי ואפקטיבי לא מספיק לכנס כמה אנשי צוות יחד. גם אם הם בעלי מכנה משותף רחב אין הבטחה שיווצר שיח משמעותי. הלמידה תלויה ביצירת תחושת אמון וביטחון, ואלו יאפשרו למשתתפים שיתוף ודיון אמיתי.

### להלן 3 מתווים לניהול שיח פדגוגי



### מקורות

משרד החינוך (2017). **טיפוח שיח ומנהיגות פדגוגיים: ערכת כלים וחומרים למורה המובילה, למדריכה ולמנחה**, אבני ראשה, אוניברסיטת בן-גוריון, ברנקו וייס, השקפה ואבני ראשה.

## היוועצות בקבוצת עמיתים

היוועצות היא שיח קבוצתי מובנה בין עמיתים לשם למידה משותפת. בתהליך ההיוועצות מעלה הנועץ דילמה, קושי או תיאור מקרה, וחברי הקבוצה משתפים בידע, בניסיון, ברגשות ובמחשבות שלהם ביחס לסוגיה שהועלתה. מטרת תהליך ההיוועצות היא לחשוב יחד דרך בחינת הסיטואציה והעלאה ובחינה משותפת של פתרונות אפשריים על מנת לסייע לנועץ.

מְעַבֵּר לתרומת הפרקטיקה ללמידה של חברי הצוות מבוססים תהליכי ההיוועצות על יחסים של אמון הדדי ועל אמפתיה בין חברי הקבוצה, ובכך הם מסייעים ליצירת אקלים בטוח, תחושה של שותפות, פתיחות והקשבה, מקום לקולות שונים ולייחודיות ולשונות של המשתתפים, ולמעשה מעודדים עבודת צוות.

## קווים מנחים להיוועצות בקבוצת עמיתים

**הכנה מוקדמת למפגש** - חשוב לבקש מאחד המשתתפים (מורה או איש צוות אחר) להכין את תיאור המקרה מבעוד מועד ולכלול בו תיאור מפורט של ההתרחשות. מטרת המפגש: מטרת השיעור או הישיבה, מה היו המחשבות והשיקולים של איש הצוות במהלך ההתרחשות, מה היו התגובות והפעולות של המשתתפים האחרים: מהן הבעיה או השאלה המטרידות ומהי העזרה המתבקשת מהקבוצה. יש לכוון את המשתתף המציג להביא מקרה "חי" שאכן מעסיק אותו, וכזה הכולל בעיה או דילמה משמעותית ומורכבת הרלוונטית לכל חברי הצוות ואינה מקרה הפרטי. כמו כן, מומלץ להביא לתיאור המקרה גם נתונים, ייצוגים ולספק דוגמאות.

## שלבי תהליך ההיוועצות

- 1. הקדמה ותיאום ציפיות** - המדריך יציג את מטרת ההיוועצות ואת כללי האתיקה: המטרה ללמוד על עצמנו ולא לבקר את דרך ההוראה של המורה. יש להימנע ככל האפשר משיפוטיות. זהו אינו משוב ועל כן יש למקד את הדיון בסוגיה ולא באופן התפקוד של האנשים - מה שנאמר בהיוועצות נשאר בגבולות הקבוצה.
- 1. הצגת המקרה או הבעיה** - המשתתף יציג את המקרה שבחר להיוועצות (על בסיס הקריטריונים השונים), את הבעיה ואת העזרה המתבקשת מהקבוצה. בשלב זה על המשתתפים רק להקשיב ולשאול שאלות הבהרה בלבד.
- 2. ניתוח הבעיה** - המשתתפים יעלו הסברים בנוגע לגורמים לבעיה והצעות לניסוח מחדש של הבעיה על-פי הבנתם, במידת הצורך. בשלב זה על המשתתף המציג להקשיב בלבד ולא להשתתף בדיון.
- 3. הצעות להתמודדות עם הבעיה** - המשתתפים יעלו הצעות לפרשנות חלופית הנוגעת לאירוע, והצעות לדרכי התמודדות, וינהלו דיון על אודות הפרשנות לאירוע והיתרונות והחסרונות של דרכי ההתמודדות שהועלו. **המציג יגיב להצעות שעלו.**
- 4. רפלקציה וסיכום** - המציג יסכם את התהליך שעבר: איך הרגיש במהלך ההיוועצות? באיזו מידה התהליך עזר לו? המשתתפים יתבוננו בתהליך שעברו: איך היה? מה למדו? כיצד ישפרו את התהליך בפעם הבאה?

## ניתוח תוצרי תלמידים

המטרה הכללית של ניתוח תוצרי התלמידים היא להיטיב להבין את החשיבה וההבנה של התלמידים כדי לשפר את ההוראה שלנו. תוצרי תלמידים (מבחנים, עבודות, תשובות לשאלות, מחברות ועוד) פותחים צוהר אל הנעשה בכיתה ומספקים עוגן עשיר ואוטנטי לדיון בו. התבוננות בתוצרי תלמידים היא מעין פעולה של הקשבה לקולו של התלמיד. כשמקשיבים היטב אפשר לשמוע דברים שעוזרים להבין את התלמיד, לשפר את ההוראה ואף להתפתח מקצועית.

שיתוף והתמקדות בתוצרי תלמידים במסגרת הצוותית עשויים להניב תובנות שמורה המתבונן לבדו בתוצרים יתקשה להגיע אליהן (מתוך: טיפוח שיח ומנהיגות פדגוגית-ערכה, אבני ראשה, בר-אילן, ברנקו וייס, משרד החינוך, מחוז מרכז).

## קווים מנחים לניתוח תוצרי תלמידים

בחירת התוצר - לניתוח משותף של תוצרי תלמידים מומלץ לבחור **תוצר אשר עשוי לעניין** חברי צוות אחרים. חשוב **שהתוצר יהיה קריא וברור**, ושניתן ללמוד ממנו על ההוראה בכיתה. במידת האפשר מומלץ להביא כמה תוצרים של תלמידים שונים למטרת השוואה.

## שלבי תהליך ניתוח תוצרי תלמידים

- 1. הקדמה ותיאום ציפיות** - המדריך יציג את מטרות המפגש ויזכיר את כללי האתיקה:
  - המטרה היא ללמוד על עצמנו ולא לבקר את דרך ההוראה של המורה.
  - יש להימנע ככל האפשר משיפוטיות.
  - זהו אינו משוב, ועל כן יש למקד את הדיון בסוגיה ולא באופן התפקוד של האנשים.
  - מה שנאמר בהיוועצות נשאר בגבולות הקבוצה.\* רצוי לחבר את המפגש, את האירוע ואת הסוגיה הנדונים לדיונים קודמים שהיו בצוות או לנושאים שמטרידים את המשתתפים.
- 2. הצגת תוצרי תלמידים** - המורה יציג את התוצר, את הרקע לתוצר זה (הנחיות, מיקומו של התוצר בתהליך הלמידה, מטרות ועוד) ויתאר מדוע בחר תוצר זה ואת ציפיותיו.
- 3. שאלות הבהרה** - המשתתפים ישאלו שאלות הבהרה שמטרתן השלמת מידע חסר להבנת המקרה: איך הבין התלמיד את המשימה? באילו אסטרטגיות הוא נעזר? איזה מידע חסר או שהיינו רוצים לשאול אותו עליו? מומלץ להימנע בשלב זה משאלות שלמעשה כבר מציגות ניתוח של הבעיה או מציעות חלופה.
- 4. העלאת חלופות** - המשתתפים יציעו חלופות או תיקונים לתוצר שהוצג, ויציינו את היתרונות וחסרונות של כל הצעה, במטרה לשפר את ההוראה שלנו לאור התובנות מהתוצר, כמו לדוגמה: איך נשפר מטלה דומה שנטיל בעתיד? באיזו דרך רצוי לתת משוב על תוצר למידה מסוג כזה? לאור דרכי העבודה או הרגלי החשיבה שזיהינו בקרב התלמידים, מה נשנה בהוראה שלנו?
- 5. רפלקציה** - המורה המציג יתייחס למה שהפיק מהדיון, והמשתתפים יתייחסו לשאלות: מה למדנו? אילו תוצרים נוספים היינו רוצים להביא לדיון בקבוצה?

## למידת עמיתים לאחר צפייה בשיעור

למידת העמיתים לאחר צפייה בשיעור כוללת ניתוח של שיעור ודיון בסוגיות עקרוניות העולות ממנו. מטרת למידת העמיתים היא לבחון את הדרכים ליישום בכיתה ולהעמקת ההבנה של המשתתפים בנוגע לתהליכי ההוראה והלמידה האפקטיביים בתחום הדעת, ולחדד את שיקול הדעת המקצועי בהתייחס אליהם. חשוב להיזהר, שכן, קל מאוד להפוך שיח פדגוגי לאחר צפייה בשיעור למשוב למורה - אך זו אינה המטרה.

### קווים מנחים לניהול שיחת משוב דיאלוגי אחרי שיעור

**להמעיט בשיפוט** ובהערכה, לחסוך בביקורת, **להרבות בשאלות** - עדיף לשאול שאלה מאשר להעיר הערה, להקשיב - **לנסות להבין את שיקול הדעת**, המטרות והצרכים של המורה הנצפה. **לכוון את השיחה למה שניתן לשנות ולשפר, לעגן אמירות בדוגמאות** - להימנע מ"תחושות בטן". לאפשר למורה הנצפה לפתוח ולסכם - **לשתף בתחושות**, במחשבות ובתובנות לאחר השיעור והשיחה.

### שלבי התהליך: למידת עמיתים לאחר צפייה בשיעור

- הכנות מוקדמות** - בחירת מורה ושיעור לתצפית, ארגון מערכת השעות כדי שהמורים יוכלו להתפנות לצפייה בשיעור. לבקש מהמורים לתעד את השיעור כדי שיוכלו להשתמש בעדויות ובייצוגים מהשיעור בעת הדיון. מומלץ לסמן מוקד לתצפית (למשל, ניהול כיתה, התמודדות עם בעיות משמעת, למידה דיפרנציאלית) ולכוון בהתאם את המשתתפים.
- הקדמה ותיאום ציפיות** - המדריך יציג את מטרת המפגש ואת כללי האתיקה (להימנע משיפוטיות, לא לומר דבר שיפגע במורה הנצפה, המטרה היא לעסוק בהוראה ובלמידה ולא במורה או בתלמידים, כל שנאמר נשאר בצוות).
- פרגון** - המשתתפים יצינו הצלחות או נקודות חוזק שזיהו בשיעור. אפשר לרשום את דברי המשתתפים על גבי דפי ממו ולהעניק למורה.
- תיאור** - המורים יתבקשו לתאר את השיעור מנקודת מבטם באופן אובייקטיבי ככל האפשר וללא שיפוטיות. למעשה, המורים יתבקשו לתאר "מה קרה" בשיעור ללא פרשנות, ולצרף לתיאור עדויות מפעילויות המורה והתלמידים. מומלץ להתמקד בנושא אחד כמו תחום הדעת, הקניית מיומנות מסוימת או כל מטרה אחרת, על מנת שלא לדון בנושאים רבים. בשלב זה המשתתפים יוכלו לשאול שאלות הבהרה.
- העלאה ובחירת סוגיה** - המורה שבו נצפה (או כלל המשתתפים) יעלה דילמה או סוגיה שמעסיקה אותו בהקשר לשיעור.
- ניתוח סוגיה** - המורים יעלו הסברים והשערות ויציעו הצעות להתמודדות עם הסוגיה. הם יתייחסו ליתרונות ולחסרונות של ההצעות השונות. דיון בשאלות אחדות:
- כיצד פעלו התלמידים? כיצד הגיב המורה? מדוע זה קרה? מה היו השיקולים של המורה? של התלמידים? מה היו האפשרויות החלופיות? מהם היתרונות והחסרונות שלהן?
- רפלקציה וסיכום** - המורים יתייחסו לתובנות בנוגע לסוגיה, לדברים שאותם הפיקו במפגש ויוכלו ליישם בהוראה בכיתה.